

STAJNICA I OKOLICA

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i sveučilišna knjižnica - Zagreb

UDK 908(497.5 Stajnica)

STAJNICA i okolica / <autori tekstova
Nikola Tominac ... et al.>. - Zagreb :
Zavičajni klub "Stajnica", 2004.

ISBN 953-99707-0-9

1. Tominac, Nikola
I. Stajnica (Brinje) - Kulturna povijest

440708058

ISBN 953-99707-0-9

NIKOLA TOMINAC

STAJNICA I OKOLICA

Zagreb, 2004.

NIKOLA TOMINAC
STAJNICA I OKOLICA

IZDAVAČ:

ZAVIČAJNI KLUB «STAJNICA» U ZAGREBU
Adresa predsjednika:
Dugo Selo, Ulica Bože Huzanića 56,
Telefon: 01-2750-883, e-mail: nikola.tominac@vip.hr
www.stajnica.com

ZA IZDAVAČA:

Nikola Tominac

RECENZENT:

mr. Željko Holjevac

LEKTOR:

Petra Rajković,
studentica kroatistike i fonetike
na Filozofskom fakultetu u Zagrebu

GRAFIČKI UREDNIK:

Domagoj Herceg

DIZAJN KORICA:

Helena Tominac, apsolut dizajna

KOMPJUTORSKA OBRADA:

Mato Tominac, student Fakulteta elektrotehnike i računarstva

TISAK:

Grafika Šokić, Velika Gorica

NAKLADA:

500 primjeraka

FOTOGRAFIJE (po abecedi):

Marica Bedross, rođ. Perković, Zora Bujanović, rođ. Rajković, Marija Cota, Zlatko Dumenčić, Zvonko Dumenčić, Mladen Fröhlich, Ankica Graonić-Pernar, Marija-Mice Movrić, rođ. Vuković, Marko Movrić, Biserka Murković, Blaženka Murković, Josip "Braco" Murković, Marija Šprajc rođ. Movrić, Nikola Tominac, Franjo Tominac-Belac, Tomica Perković, Jure Perković, Anka Mesić – Štefanić, Nikola Mesić-Perković, Mile Mesić-Šmit, Franjo Rajković, Mandica Rajković, rođ. Movrić, Marko Rajković, Zdenko Rajković, Ivan Sertić-Porkulica, Zlatko Sertić - Aralica, Ivan Vuković – Jurišić, Verica Vuković, Ivan Vuković – Ruzić, Hrvatski povijesni muzej, Hrvatski državni arhiv, Ured predsjednika RH.

KAZIVAČI (po abecedi):

Josip Aleksić domobranski pukovnik, Zora Bujanović rođ. Rajković rođ. 1921., Zvonko i Marija Dumenčić, Ana Krznarić, Anka Mesić, rođ. Štefanić rođ. 1934., Marko Mesić, Josip Mesić-Šmit, Marica Mesić – Cecan, Nikola Mesić-Perković, Marija-Mice Movrić-Vuković rođ. 1916., Mile Movrić, Marko Movrić, Josip "Braco" Murković, Frane Murković – Franić, Jurica Sertić – Porkulica, Marija Šprajc rođ. Movrić rođ. 1931., Miroslav Šprajc, Tomo i Anica Šprajc, Dragica Tominac rođ. Perković rođ. 1932., Ivan Vučetić-Antonov, Ivan Vuković-Ruzić, Marija Vuković – Pernar, Marko Vuković – Pernar, Ivan Vuković-Jurišić.

Ova knjiga izdaje se povodom obilježavanja značajnih obljetnica:

- 2003.**   *310. godišnjica Prve brinjske bune (1693.)*
- 2004.**   *215. obljetnica osnutka Stajničke župe (1789.)*
- 2004.**   *285. godišnjica Druge brinjske bune (1719.)*
- 2005.**   *80. godišnjica stajničkih žrtava (1925.)*
- 2006.**   *260. godišnjica Brinjsko-ličke bune (1746.)*
- 2006.**   *530. godišnjica prvog spominjanja jezeransko-stajničkog područja u pisanim dokumentima (1476.)*

1. Predgovor

*“...i slušam srcem, kako negdje zvone,
ah, u daljini,
daleko u daljini,
djetinjstva moga radosne saone.”*

Dobriša Cesarić: “Djetinstvo”

Današnje vrijeme obilježeno je *generacijskom težnjom* i nastojanjem da se što vjernije istraži povijest određenog područja, kako bi se budućim generacijama ostavilo to neotkriveno blago koje svakodnevno nestaje. Zato ovu knjigu ostavljamo mladima da bi shvatili punu tragičnost povijesti svojih korijena i time stekli pouke za budućnost. Ako ima istine u krilatici da se ono što nije zabilježeno nije ni dogodilo, onda je stajnička povijest sve siromašnija, a i novija zbivanja postupno odlaze u zaborav. Tako jedno za drugim nestaje korijenje, stablo i grane, a čovjek se pita: tko mu je bio predak i što mu je sve prethodilo?

*Ako ne cijenimo svoju prošlost,
izgubit ćemo budućnost.
Razorimo li naše korijenje,
nećemo moći rasti.*

Narod bez povijesti, bez vjere i nacionalne svijesti, stablo je bez korijena. Ovo je naš skromni prilog da se ti korijeni našeg srca i života sačuvaju. Samo iz velike ljubavi prema tim korijenima i izuzetne želje da se oni istraže i ostave budućim pokoljenjima mogu nastati ovakve knjige. U bogatijim zemljama i razvijenim sredinama na ovakvim interdisciplinarnim projektima, kojima se zahvaća povijest, zemljopis, gospodarstvo, kultura, umjetnost, školstvo, vatrogastvo, šport, godinama rade veliki i, naravno, stručni timovi. Nažalost, mi to nismo mogli osigurati, nego smo se pouzdali u sebe i vlastite intelektualne sposobnosti. Nosila nas je samo jedna velika želja: *naša Stajnica mora dobiti knjigu dostojnu njezine prošlosti*. Trebalo je porazgovarati s desecima ljudi, obaviti na stotine telefonskih razgovora, prijeći tisuće kilometara intenzivno tragajući za zapisima i fotografijama, pretražujući po raznim arhivima, privatnoj dokumentaciji, muzejima, knjižnicama, matičnim uredima...

A ne znaš li dovoljno o svojoj prošlosti, premalo znaš i o sebi. Nebrojeno je ljudi dosad proživjelo u predivnoj stajničkoj dolini. I mnogo se događaja zbilo u prohujalim stoljećima, i bolnih i časnih, i lijepih. I Stajnica je štošta imala, čak i ono čega više nema: i Murkovićevu drvenu industriju, plemenite ljude, generale, pisce; i puno stanovnika i još više djece; ali i siromaštva, i previše preranih smrti. Brojni su sinovi ovoga kraja bili primorani ratovati po brojnim ratištima širom Europe, ali i radeći na njezinom gospodarskom razvoju. Nažalost, mnogi ostaviše svoje kosti, bez križa i drugog dostojnog obilježja.

Dugo sam se dvoumio da li početi s aktivnostima na ovako složenom projektu, punom neizvjesnosti, i nikad siguran da li će konačan uradak naići na prihvaćanje najvećeg broja budućih čitatelja. Želio sam, zbog obima posla i kratkog roka od četiri godine, svesti na najmanju moguću mjeru broj pogreški i netočnosti. Svjestan sam da se prikupljanje građe mora nastaviti kako bi jednog dana izašlo drugo izdanje ove knjige, s manje netočnosti, dopunjeno novim materijalima i dokumentima.

Sve sam to činio da bih se odužio selu u kojem su mi korijeni, u kojem sam proživio najljepše djetinstvo, u koje me uvijek vuče čežnja, gdje hranim dušu uspomenama, ljepotom krajolika i toplom domaćom čakavicom. Usput, veselila me je činjenica da Stajnica još uvijek živi u srcima posljednje njezine velike generacije koja je othranjena na stajničkom tlu, ali koja je najvećim dijelom napustila stara djedovska ognjišta. I ona nije mogla dozvoliti, da nestanu bez traga, brojna sjećanja i uspomene. Ta složenost i obimnost zadaće iziskivala je brojne suradnike, ali i značajna financijska sredstva koja je trebalo prikupiti.

I odlučio sam stati na čelo skupine entuzijasta, jednako onako kako sam stao na čelo hrabrih branitelja za vrijeme Domovinskog rata i krenuo s puškom u ruci pisati noviju hrvatsku povijest. I da nije bilo tih ljudi, ali i brojnih članova Zavičajnog kluba “Stajnica” u Zagrebu, koji su skromnim sredstvima članarine inicirali prve istražne radove i tisak, ova knjiga nikada ne bi ugledala svjetlo dana. I zato veliko hvala mojim prijateljima i suradnicima koji izniješe na svojim leđima veliki križ, poput *Franje Rajkovića, Marije Cota, Ivana Sertića-Porkulice, Ivana Vukovića-Ruzića, Tomice Perkovića-Palamenta, Vere Vuković, Tome i Anice Šprajc, Nikole Petrovića, Zlatka Dumenčića, Biserke Murković, Marice Bedross i Zlatka Sertića.*

Dio vrlo važnih i stručnih poslova preuzele su mlade snage: *studentica Petra Rajković* izvršila je lekturu teksta, dok su oko prijepisa teksta, skeniranja fotografija i ostale građe, dizajna te cjelovite informatičke potpore, pomogli apsolvantica dizajna *Helena Tominac* i student Fakulteta elektrotehnike i računarstva *Mato Tominac*.

Posebna su vrijednost brojna kazivanja naših starih sugrađana, koji na ovaj način, spasiše od zaborava brojne ljude i događaje. Zato veliko hvala našim vremenim kazivačima koji sačuvaše za sva vremena našu povijest. Posebna hvala Mariji Mici Movrić i Nikoli Mesiću - Perkoviću koji su nam poklonili izuzetno puno vremena, uvijek spremni na obilje izuzetno vrijednih podataka.

I danas kada prolazim starom “Jozefinom”, sjećam se patnji brojnih ratnika koji odoše njom širom Europe i nekadašnjih kirijaša, koji su stjecali svoj kruh svagdašnji prevozeći raznu robu između Senja, Ogulina i Karlovca. Nažalost, sve to zbog nerazumnog nemara pomalo pada u zaborav. A piše se premalo iako nikad toliko pismenih i školovanih!

I na kraju moram se posebno zahvaliti i brojnim pojedincima i institucijama koje su surađivale na izradi knjige i bez kojih bi ovaj rad zasigurno bio daleko siromašniji. Zato hvala *predsjedniku Republike Hrvatske gospodinu Stjepanu Mesiću*, čiji korijeni potječu iz Stajnice, na ohrabrenju i pomoći, *gospićko-senjskoj biskupiji i biskupu dr Mili Bogoviću* koji nam je dao niz vrlo vrijednih podataka i dokumenata o povijesti stajničke župe, zatim

Hrvatskome državnom arhivu u Zagrebu i voditeljici INDOK centra, gospođi Mirjani Hurem, te voditeljici kartografskog odjela i voditelju stare građe u istoj instituciji dr Mireli Slukan-Altić i Milanu Pojčiću. Mladi povjesničar i naš Brinjak mr. Željko Holjevac iz Instituta "Ivo Pilar" izuzetno mi je pomogao u koncepciji, stručnim savjetima, recenziji, te prevođenju povijesnih dokumenata. Bez njegove pomoći kvaliteta knjige bi zasigurno bila na daleko nižoj razini. Suradnja sa Nacionalnom i sveučilišnom knjižnicom u Zagrebu, bila je izuzetno kvalitetna. Zahvaljujući tamošnjim djelatnicima tu sam došao do obilja kvalitetne i potrebne literature. Zato hvala gospođi Goranki Mitrović.

Ministarstvo kulture RH-Konzervatorski odjel u Karlovcu i profesorica Marinka Mužar, dali su mi na uvid i korištenje izuzetno vrijednu dokumentaciju o Japodima na stajničkom području. Uprava za zaštitu kulturne baštine iz Zagreba iz sastava istog ministarstva i prof. Vesna Švarc, omogućili su mi uvid u brojne dokumente o povijesti Stajnice. Hrvatski školski muzej u Zagrebu i njegove djelatnice, gospođe Sonja Gačina-Škalamera i Štefka Batinić omogućili su mi da dođem do potrebnih podataka o povijesti školstva. Hrvatska Matica iseljenika i gospodin Hrvoje Salopek dostavili su mi raspoloživu dokumentaciju o migracijama i iseljeništvu.

Hvala i Hrvatskom povijesnom muzeju i gospođi Rei Ivanuš, Udruzi hrvatske domovinske vojske i predsjedniku Dragutinu Pavlini, Udruzi "Hrvatski domobran" i tajniku Mirku Černjaku, fra Matiji Korenu gvardijanu Franjevačkog samostana u Rijeci, koji su mi dali na raspolaganje svoje bogate arhivske fondove. Gospođa Ana Tomljenović pomogla mi je brojnim korisnim savjetima i podacima do kojih je došla tijekom svojih istraživanja o povijesti Like. Zato joj veliko hvala.

Brojni ljudi i događaji prohujali su ovim prostorima. Većina toga nije zapisana i izgubljena je za sva vremena. Ali u ovoj knjizi, najveći dio Stajničke povijesti, njezin čakavski govor, rodovi i nadimci, brojni ljudi i događaji, postadoše zabilježeni i sačuvani za budućnost. Vjerujem da će iduća knjiga biti daleko kvalitetnija i dopunjena novim spoznajama do kojih u ovom kratkom istraživanju nismo mogli doći.

Na kraju, želim se zahvaliti i svojoj obitelji na velikom strpljenju i razumijevanju. Iako im se ne mogu odužiti za vrijeme koje sam često krao upravo njima, bez njihove podrške ova knjiga zasigurno nikada ne bi ugledala svjetlo dana.

Svima onima koji su na bilo koji način u tome sudjelovali - veliko hvala.

*U Stajnici srpnja 2004. godine
Nikola Tominac*

2. Uvod

Etimologija imena Lika nije sve do danas sigurno razjašnjena. Pojedini stručnjaci iznose tezu da to ime potječe od grčke riječi “*likos*” = *vuk* ili od *leukos* = *bijeli*. Neki smatraju da potječe od hidronima rijeke Like, a neki da je taj naziv vezan za antička vremena i da je nastao od latinske riječi *lacus* = *jezero*. Dakako, sva ova tumačenja imaju karakter hipoteze.

Masiv Velebita, Velike i Male Kapele i Plješevice, te kraške depresije: Ličko, Krbavsko i Gacko polje s brinjskim krajem sastavni su dio ličke zavale, nazvano geografskim pojmom Lika. To je ujedno sastavni dio makroregije **Gorske Hrvatske**. Sastoji se od pet subregijskih cjelina: *srednja Lika*, *Gacka s brinjskim krajem*, *Krbava*, *južna Lika* i *Ličko pounje*.

Ličanima se smatraju i žitelji južnih zakapelskih dijelova ogulinsko-modruško-plašćanske udoline, žitelji Zavalja i još nekih plješevičkih sela nedaleko Bihaća u susjednoj BiH, koji su joj 1947. pripojeni iz sastava RH. Ovo je brdsko-planinsko područje po svom zemljopisnom i geostrateškom položaju prirodna veza između panonskog i dalmatinskog dijela Hrvatske. Neki povjesničari i geografi misle da je to zapravo **jezgra Hrvatske**. Lika je od najstarijih vremena kontaktno područje jadranskog, subalpskog, panonskog i balkanskog prostora. Od prapovijesti do antike, preko srednjeg vijeka i nadalje ovuda su prolazile ključne prometnice od sjevera preko Kapele (Gvozda) i Vratnika do Senja, te pravcem niz Gacko i Ličko polje prema jugu. Poput goleme kamene gromade, Velebit odvaja Liku od Primorja i zatvara joj prilaz morskoj obali. Visoki i teško savladivi planinski prijevoji silno su otežavali ulazak i izlazak iz tog prostora. Stoga je ovaj prostor relativno lako vojnički braniti.

Lika i danas predstavlja kralježnicu prometnog i gospodarskog razvitka Republike Hrvatske, ali i vertikalnu njezinu povijesnog identiteta.

2.1. Zemljopisni položaj Brinjskog kraja i Stajnice

Osnovna prirodno-zemljopisna obilježja

Brinjsko područje čini sastavni dio Ličke zavale kao reljefne cjeline i na kraju Ličkog potkapelskog prostora kao podcjeline. To je sjeverni kontaktni rub Like s Gorskim kotarom i Kordunom (Ogulinsko-plašćanskom udolinom). Zaokruženi i zatvoreni prirodni ambijent brinjskog kraja sa nekoliko manjih kraških polja međusobno povezanih, izdvaja se kao posebna prostorna cjelina, koja ima povoljne topografske i klimatske uvjete. Gorovita visoravan, protkana pitomim kraškim poljima, oduvijek je pružala uvjete za život, čemu je osobito pogodovala blizina obalnog pojasa, jer su otuda dopirala intenzivna i blagotvorna ozračja velikih mediteranskih civilizacija.

Pogled na Stajnicu polovicom prošlog stoljeća

Selo Stajnica nalazi se na sjevero-istočnom dijelu današnje općine Brinje, odnosno na krajnjem sjeveru Like. Ovo je područje tipični krš, koji obuhvaća kraško Stajničko polje sa okolnim brdskim predjelima i potok *Jarugu* koja ponire nedaleko od Jezerana. Stajničko polje nalazi se s južne strane obronaka planinskog grebena Male Kapele. U slikovitim kontaktima s okolnim šumovitim planinskim područjima daje prekrasne

pejzaže. Ukupne je površine porječja 63 km². Sa sjeverne strane nalaze se dominantni vrhovi Kapele: Veliki panos (1.079 mnm) i Oštri vrh (1.164 mnm).

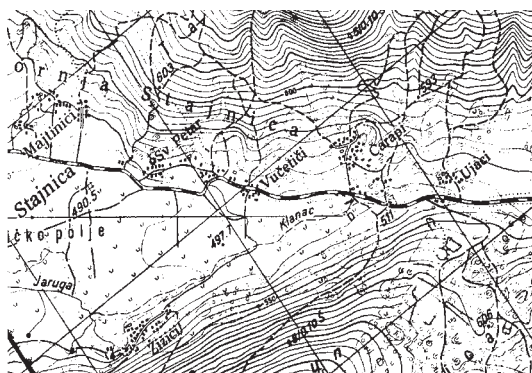
Sa zapadne strane nastavlja se Crnačko polje, površine porječja 34 km², sa susjednim mjestima Jezerane i Crnač. Sa istočne strane je Glibodolsko polje površine porječja 46 km². Na zapadnom ogranku Glibodolskog polja razvilo se naselje Lipice, koje je u starijoj povijesti bilo u sastavu Stajničke župe. Kasnijim razvojem odvaja se u samostalnu župu.

Stajnica se sastoji od nekoliko samostalnih, pretežito patronimičkih, zaselaka koji su se smjestili na rubovima Stajničkog polja. Sa sjeverne strane su *Porkulabi*, *Kolišće*, *Rajkovići*, *Krznarići*, *Šmiti*, *Dumenčići*, *Majtinići*, *Sveti Petar*, *Vučetići* i *Čarapovo Selo*, na istočnom rubu polja nalaze se *Ujaci* i *Tominčeva Draga*, dok su sa južne strane smješteni *Žižići*, *Brdo*, *Požari*, *Murkovići*, *Mesići* i *Štefanići*.

Prosječna visina Stajničkog polja kreće se od 497 mnm (metara nad morem-Jezerane), 505,2 (crkva) 511 (Čarapovo Selo) i 554 (Tominac Draga). Sa južne strane Stajnice protežu se brežuljci Kopanje Veliko i Malo (631 mnm), Jelak (626 mnm), Mesićev vršak, Petrov i Pavlov vršak, Šašina mala (Plantaš) i Kalun (729 mnm). Istočno od zaselka Tominac Drage najveće je brdo Vršak 656 mnm. Dalje prema jugozapadu započinje Velebitski greben (Senjsko bilo). Na okolnim brdskim područjima postoje prostrani planinski pašnjaci i livade koje su od pamtivijeka koristili stajnički pastiri. Gornja Stajnica imala je pašnjake i livade kao što su *Mekote*, *Brezovača*, *Dolac*, *Črnetićka*, *Strmar*, *Petrovićeva biljevina*, *Velika i Mala Mrkovina*, *Slime*, *Strizakovica*, *Javorovka*, *Krševine*, *Leskovka*, *Tomašićka (izvor)*, *Paljevina*, *Vršeljak*, *Dumenčićeva Javorovka*, *Krčel*, *Pajine drage*, *Lokvice*, *Kozjaci*, *Stara i Nova biljevina*, *Sinokoše*, *Vršak*, *Tavan*, *Škura žliba*, *Jasenovka*, *Krčevina*, *Kodrička*, *Brezovača*, *Uvala*, *Žliba*, *Beli i Crni Javor*, *Ravna*

Zapadni dio Stajnice

Majtinići, Vučetići i Ujaci

U blizini Stajnice prolazi vrlo važna državna cesta koja spaja sjever i jug Hrvatske: stara Jozefinska cesta Karlovac-Senj, te nova autocesta "Dalmatina" - Bosiljevo-Sveti Rok. Planinski masiv Velika i Mala Kapela probija najdulji tunel u Hrvatskoj ukupne dužine **5.860 metara**. Prometni pravci kroz povijest duboko su utjecali na razvoj ovoga kraja, ali i na njegovu propast, osobito kada su izgrađeni alternativni cestovni i željeznički pravci prema Rijeci odnosno Splitu.

Ozelenjeni vrhovi s južne strane Stajničkog polja

Vodoprivreda i prirodne ljepote - veliki potencijal

Stajničko područje predstavlja značajan i dragocjen izvor velikih količina kvalitetne pitke vode. Glavni vodotok je *Stajnička Jaruga* koji se vodom opskrbljuje iz nekoliko izvora.

Izvor Grmljavina ljeti

Postojeća kaptaža *Žižićevo vrilo* utvrđene izdašnosti 80-100 lit/sek nalazi se na koti 630 m.n.m. Izvor je izlaznog tipa, a vodnogospodarskom suglasnošću dozvoljeno je korištenje 65 lit/sek vode. Da bi se predmetno izvorište ekološki sačuvalo, u pripremi je donošenje odluke o zonama sanitarne zaštite. Osim *Žižićevog vrila* postoji *Čabranovo vrilce*, *Štentićevo vrilce*, *Murkovićevo vrilo* i *Rupa*. Prema zapadu nalaze se još *Franićevo*, *Mesićevo* i *Štefanićevo vrilce*.

Draga, *Runjavica*, *Sinokoše*, *Zidenica*, *Bujednjaci*, *Velika i Mala žila*, *Tavan*, *Krč*, *Sebrde*, *Kujača*, *Velika uvala*, *Stojanka*, *Živa voda* i ostale manje površine.

Iznad južne strane polja nalaze se također bogati pašnjaci kao što su *Kopanje*, *Veliko kopanje*, *Kalun*, *Medvidnjaci*, *Šprajčeva javorovka*, *Mašičevi krči*, *Pavlakovo*, *Šmitova ravan*, *Skraj krči*, *Banov vršak*, *Lukići*, *Vučetićeve strane*, *Ulica*, *Kladice*, *Strežbenica*, *Čevin krč*. Sve su se ove površine redovito kosile i koristile za ispašu blaga.

Žižićevo vrilo nekad

U sredini polja postoji *Grmljavina* a sa sjeverne strane polja je *Markarova pećina*, te prema istoku *Vučetićevo vrilo*, *Palamentova jama* *Plažanićeva baserka*, *Čarapov bunar* i izvor na *Sebrdama*. Oni su aktivni za vrijeme jakih padavina, prvenstveno u proljeće i jesen.

Treba napomenuti da je Stajnička jaruga, u skladu s Zakonom o zaštiti prirode, predviđena prostorno-plan-skom dokumentacijom kao “posebni i ihtiološki rezervat”,

i uzgojni rezervat za matični fond potočne pastrve. Time će dobiti posebne uvjete zaštite i korištenja koji respektiraju njegovu vegetacijsku, botaničku, zoološku i ostalu dominantnu strukturu. Trebalo bi u budućnosti zaštititi i posebne botaničke, ornitološke i rezervate šumske vegetacije ali i zaštićene krajolike kojima Stajnica obiluje.

U neposrednoj blizini Stajnice nalazi se *Rokina bezdana*, koja je detaljno istražena sa hidrogeološkog aspekta i aspekta mogućnosti iskorištavanja podzemne vode. To je protočni speleološki objekt sa stalnim podzemnim tokom vode. Minimalni protok vode je oko 2 m³/s, dok se maksimalno procjenjuju na više stotina m³/s. Provedena istraživanja i analize vode ukazuju na respektabilnu količinu kvalitetne vode koja se može koristiti za vodoopskrbu.

Klima

Lika je poznata po svojoj surovij klimi. Na klimatske karakteristike ovoga područja utječe njeno gorsko okruženje i razmjerna blizina Primorja sa zapadne strane, te panonskog prostora sa sjeveroistoka. Dakle, ovo područje pripada kontinentalnoj i planinskoj klimi. Karakteristične su razmjerno velike razlike između dnevne i noćne temperature, što u ljetnim mjesecima donosi jutarnju rosu a u prijelaznim godišnjim razdobljima pojavu jakog mraza. Od vjetrova su karakteristični jugo i bura. Bura nastaje “prelijevanjem” hladnoga zraka preko planinskih prijevoja.

Općenito se može reći da klimu karakteriziraju vrlo izražena ljetna i zimska godišnja doba. Ljeta su vruća i sparna, s čestim pljuskovima, grmljavinama i prolomima oblaka. Zime su u pravilu hladne s nerijetkim naglim zatopljenjima iz Primorja. Proljeća su dosta hladna i kišovita. Stalno prijete opasnosti od proljetnih mrazeva. Prosječna ranoproljetna temperatura (ožujak-travanj) iznosi oko 8° C. Za ljetnih sunčanih dana temperatura se penje i do 35° C. Ljetne su noći svježje pa je i jutarnja temperatura u prosjeku oko 10° C.

Zimi temperatura u prosjeku pada ispod 0° C, obično ne više od -3° C. U rijetkim slučajevima temperaturne inverzije zna pasti u ranim jutarnjim satima i do -30° C. Češće su temperature između -10 do -15° C. Ovo je područje zasigurno jedno od najhladnijih u državi. Prosječna godišnja temperatura iznosi oko 9° C (*Hidrometeorološka postaja Otočac*).

Snijeg počinje padati, u pravilu, u studenom i može se zadržati do polovice ožujka. Visina snijega može doseći u ekstremnim slučajevima i do 70 cm. Uobičajena visina snijega je između 10-30 cm.

Na širem području prosječna količina padalina je oko 1200 mm (*kišomjerna stanica Brlog*). Maksimum padalina je u studenom - oko 150 mm, prosincu ista količina, a u lipnju 105 mm. Ljeti su česti prolomi oblaka, zbog miješanja primorskog toplog zraka sa hladnim kontinentalnim. Prema pričanju starih Stajničana negdje početkom dvadesetog stoljeća dogodio se strašan prolom oblaka sa izuzetno velikim padavinama.

Poplava Stajničkog polja 1939. godine

Bujice iz Kapele nosile su komade stijena, drveća i ogromne količine naplavina zemlje, koje su nizvodno oštetile veliki broj objekata. Zbog velikih oštećenja napuštena je stara škola na Kolišću.

Tijekom jačih kišnih perioda dolazi do plavljenja Stajničkog polja, koja nerijetko unište ljetinu. Najveća poplava zabilježena je **1919.** godine kada je voda tekla preko jezeranskog mosta. Tom su prilikom proradili i izvori koji do tada uopće nisu bili aktivni, poput izvora na Sebrdama kod zaseoka Ujaci i brojni drugi. Druga velika poplava dogodila se **1939.** kada je voda došla do Zečeve kuće u naselju Mesići. (*N. Mesić*)

U povijesti bilježimo nekoliko vrlo jakih zima, osobito u petnaestom stoljeću. U ljetopisima se najviše spominje zima **1407/8**, koja je nazvana «*velika zima*». Od hladnoće je pucalo kamenje a mnoge su rijeke bile zaledene do dna. Godine **1480.** rijeke su se zaledile već u listopadu. Od te hladnoće nastradala je i *Velika horda*, zloglasna vojska hana Ahmeta na njegovom osvajačkom putu prema Moskvi.

Mnogo hladnih zima bilo je od sredine 16. do sredine 19. stoljeća, koje je poznato kao «*malo ledeno doba*». Zima **1607/8.** bila je užasno teška i duga. Sve je bilo pod ledom. Zabilježeno je da se na Duhove (*15. svibnja*) moglo klizati po zaleđenim jarcima. Slična je

Zimski ugođaj na Ravnoj Dragi

bila zima **1657/8.** Godina **1660.** bila je poznata po velikim količinama snijega kada se preko prijevoja Kapele nije moglo prijeći od 3. studenog do 3. svibnja. Velika hladnoća bila je i **1708/9** kada je tlo bilo smrznuto «*tri lakta duboko*». Zvona nisu mogla zvoniti jer su bila okovana ledom. U kućama je uvijek jedan član ložio i kuhao a ostali su bili u krevetima.

Izgleda da je ipak najgora zima bila **1739/40.** godine.

Zima u Stajnici

visine preko jedan metar, a temperatura u Gospiću bila je -36°C . Vlakovi su danima ostali zatrpani u zapusima a dosta je domaćinstava ostalo bez ogrjeva i hrane. Kroz snijeg ljudi su kopali tunele kako bi stigli do štala i nahranili stoku. Organizirane su radne akcije na čišćenju snijega preko Kapele, da bi se uspostavio kakav-takav promet. Te se godine nebo zacrvenjelo, vjerojatno se pojavila polarna svjetlost, što je kod naših predaka izazvalo brojne tjeskobe. Zbog gladi vukovi su napadali stoku u štalama i pse. Hladnoća je dugo trajala, tako da su se zamrzli i potoci. Od hladnoće se u Stajnici smrzao krumpir u podrumima i trapovima. Nakon dolaska toplijeg vremena on je istrunuo, pa su ga vlasnici morali baciti na gnojnicu. Većina obitelji je zbog toga gladovala. Upravna općina Jezerane nabavila je na proljeće sjeme i dijelila ga izgladnjelom stanovništvu. Nakon te zime preživljavalo se od malo mesa, graha, kukuruza i mliječnih proizvoda. Većina ljudi bila je na rubu gladi. Oni koji su spasili nešto hrane davali su onima koji su se našli u neimaštini, samo da bi uspjeli preživjeti. (*kazivačica M. Movrić*)

Dakako, zabilježene su zime i bez snijega i bez niskih temperatura. Čak i u hladnom 18. stoljeću bilo ih je nekoliko bez snijega, kao **1738/9**, **1758**, **1763**, **1765**. i **1772**. U daljnjoj povijesti bilježimo zimu **1289/90** koja je bila «nečuveno blaga». Te su zime djevojke za Božić dolazile u crkve urešene svježim cvijećem a mladići su se kupali u rijekama. Sredinom siječnja bilo je zrelih jagoda! Godine **1485**. bilo je toliko toplo da su u siječnju procvali voćnjaci, trava se kosila a ptice su savijale gnijezda. Godine **1539**. djevojke su na Sveta tri kralja nosile svježe ubrane ljubice. Vrlo blaga zima bila je i **1789/1790**. godine, kada u Lici nije palo gotovo ništa snijega.

Poslije Drugog svjetskog rata bile su dosta česte vremenske nepogode, osobito suše, koje su uništavale ionako skromnu ljetinu. Ipak je najteža bila **1950**. godina kada je 5. svibnja pao snijeg od kojega se smrznula kompletna vegetacija i usjevi. Tek olistalo lišće otpalo je sa drveća, uslijed čega se širio nesnosan smrad. Nakon ove katastrofe nastupila je suša koja je dokrajčila i ono malo poljoprivrednih kultura koje su opstale (*D. Tominać*).

Trajala je skoro osam mjeseci. Zabilježene su na našim prostorima temperature oko -40°C . Stradale su mnoge životinje, posebno pčele, i bilje. I u 19. stoljeću bila je vrlo oštra zima **1829/30**. Hladnoća je započela oko 20. studenog i trajala je sve do 5. svibnja. U Lici je zabilježeno da je snijeg bio visok “poput kuća”. Da bi naši preci prehranili stoku morali su kroz snježne zapuhe, nošene ledenom burom, ići sve do Primorja. Mnogo je stoke i ljudi stradalo u tom iznimno teškom pohodu. Zabilježena je slična zima i **1879/80**.

U dvadesetom stoljeću najhladnija i najsnežnija zima bila je ona iz **1928/29**. godine.

U Lici su zabilježeni snjegovi

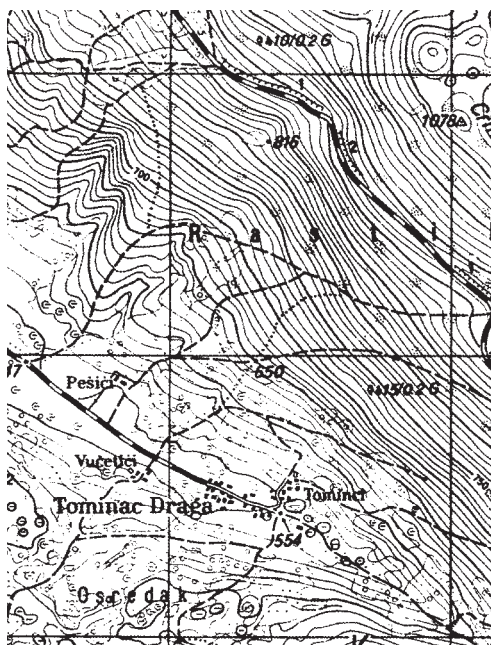

Geološka građa i seizmika

Geološku građu Stajnice treba gledati u sklopu šireg područja Like. Geološki ga možemo motriti do starosti cca 300 milijuna godina (*paleozojska era*). U to je vrijeme ovaj kraj bio pod morem s pokojom uzvisinom kao otokom. More će potrajati i kroz čitavu mezozojsku eru (između 230 i 70 milijuna godina pr. Krista). U kenozojskoj eri (mlađoj od 70 milijuna godina) postupno se uzdižu današnji planinski sustavi Velebita, Velike i Male Kapele, uzrokovani boranjima i drugim tektonskim poremećajima. U mlađem tercijaru i kvartaru ovo područje izloženo je rasjedanju, kada se oblikuju planinski grebeni i među njima doline u kojima se formiraju jezera, a nakon njihovog presušivanja nastaju plodna polja s bogatim talozima.

Stajničko polje prekrivaju aluvijalne naplavine potoka (r). Okolna brdska i planinska područja građena su od Gornje Jure - tamno smeđih Cladocoroposis vapnenaca (i) i smeđih dolomita (i-). Od Čarapovog Sela prema Tominčevoj Dragi proteže se gornja kreda (kr) - rudinasti vapnenci i svjetli dolomiti. Iza brdskih područja sa južne strane prema jugu (Šašina i Jelvica) prevladava Titon (it) - koraljni, diceratitni i elipsaktindijski svjetlo sivi vapnenci i dolomiti. Detalji su prikazani na geološkoj karti u prilogu. God. 1960. ekipa speleologa s Prirodoslovno-matematičkog fakulteta na čelu s prof. Pavličevićem istražila je kompletno podzemlje ovoga kraja. Ekipa je boravila oko mjesec dana te izradila speleološke karte. Tom je prilikom otkrivena čovječja ribica u Markarovoj pećini. Treba napomenuti da je ova životinja do tada otkrivena jedino u Postojnskoj jami. Nakon ovih istraživanja dolazi još nekoliko ekipa stručnjaka kako bi dopunski istražili ovo područje. Među njima bili su poznati stručnjaci poput **Tončija Rade** iz Splita, a 1991. ovo je područje posjetila ekipa iz Francuske iz tima poznatog istraživača **Jacquesa Cousteaua**, kada su detaljno istražili Markarovu pećinu. (*Jure Perković*) Sva dosadašnja istraživanja pokazala su da ovo područje obiluje vrlo zanimljivim podzemnim objektima. Tako se ispod Kamenitog vrha nalazi jedna vrlo velika jama. Poznate su još jame u **Samari, Krčevini, Beloj kosi, Štentina pećina, Bršljanka i Jama Sekulička**, koja je duboka preko 100 metara. Speleološka istraživanja i posjete podzemlju mogu biti i zanimljiva turistička atrakcija, koja uz druge komparativne prednosti može doprinijeti revitalizaciji ovoga kraja, ali i zaštiti prirode od devastacije.

Brinjski kraj pripada dosta seizmički aktivnoj zoni, kao sastavni dio dinarskog potrebnog područja - jednog od najaktivnijih na području države. Tektonska crta prolazi podvelebitskim kanalom. Najugroženije je područje Senja, gdje je zabilježen **15 rujna 1590.** potres IX. stupnja s vrlo tragičnim i teškim posljedicama. Od njega je bilo šteta i u tadašnjoj Stajnici. Snažniji potresi od VI. stupnja na brinjskom području dogodili su se **9. kolovoza 1895, 4. ožujka 1906, i 14. srpnja 1916.** godine. Od tada nema značajnijih potresa.

Tominac Draga

Biljni i životinjski svijet

(Pripremio: Mirko Sertić dipl. inž. šumarstva)

Koga ne očarava priroda - šuma, potok i livada. Sve je to tako divno, čedno, dostojanstveno i potpuno.

Kako nas tek raduje i umiruje raznolik pjev ptica ili promatranje šarenog leptira koji kruži od cvijeta do cvijeta! Šuma je jedno izuzetno bogatstvo Stajnice. Biljni pokrov Stajničke Kapele pripada sklopu eurosibirske - sjeverno-američke regije i pojasu gorskih bjelogoričnih i crnogoričnih šuma ilirske provincije (*S. Horvatić*).

Eksploatacija šuma danas

Brinjsko područje pripada srednjoeuropskom šumskom području. Pod utjecajem strme kapelske padine šume su raščlanjene u dva pojasa koja su vertikalno dobro izražena: a) brdski i gorski; b) pretplaninski. Niže prostore šumskog pojasa pokriva gorska bukova šuma (*Fagetum silvaticae croaticum montanum*). Na ovaj se pojas nastavlja miješana šuma bukve i jele (*Fagetum silvaticae croaticum abietetosum*). Porastom visine dolazimo u pretplaninsku bukovu šumu ili čistu sastojinu smreke.

Prema šumsko - gospodarskoj podjeli Stajničko polje nalazi se između gospodarskih jedinica "Stajnička Kapela" sa sjeverne strane i "Golosmreke Jelavlje" sa južne strane. U vertikalnom smislu "Stajnička Kapela" obilježena je velikim rasponom između najnižih i najviših točaka (od 500 do 1190 mnm). Prema tome spada u visoko gorje. Stoga je moguće lučiti vertikalno slojanje vegetacije, kojeg ovdje karakteriziraju četiri osnovne klimazonalne biljne zajednice.

Najniži pojas čini zajednica hrasta kitnjaka i običnog graba (*Querceto-Carpinetum croaticum*).

U pojasu 600-800 m.n.m. dolazi brdska šuma bukve (*Fagetum Illyricum montanum Ht.*)

Pojas 800-1200 m.n.m. pripada mješovitoj zajednici bukve i jele (*Abieti-Fagetum-illyricum Ht.*)

Pored naprijed navedenih klimazonalnih, zastupljene su i azonalne biljne zajednice uvjetovane različitom geološkom podlogom, genezom tala, mikroklimom i slično. Rubni dijelovi Kapele u blizini Stajnice bili su ranije izloženi jačoj degradaciji, tako da se tu nalaze panjače bukve i crnog graba, šikare, bujadnice i pašnjaci, koji se zbog nestanka stoke smanjuju.

Prema veličini učešća biljne zajednice na području Stajničke Kapele mogu se poredati:

1. Šume bukve i jele (*Abieti-Fagetum illyricum Ht.*),
2. Šume jele na dolomitu (*Abietatum dolomiticum pror. Pelcer*),
3. Brdske šume bukve (*Fagetum Illyricum Montanum Ht.*),
4. Šume bukve s kukurijekom (*Helleboro Fagetum pror. Pelcer*),
5. Brdska šuma bukve s crnim jasenom (*Fagetum croaticum montanum fac. Fraxinus ornus*),
6. Šuma hrasta kitnjaka i običnog graba (*Querceto-Carpinetum croaticum Ht.*)

Inklinacija (nagib) terena kreće se od 0 stupnjeva do 45 stupnjeva, dok ekspozicijski prevladavaju južne i jugozapadne strane. Sjeverozapadni dio, počev od glavnog grebena, vrletan je i strmo se obrušava prema polju. U jugoistočnom dijelu teren je razvedeniji s brojnim glavicama, blažim kosama, jarcima i uvalama, koje se spuštaju prema Tominčevoj Dragi i Lipicama.

Stajničku dolinu karakterizira izrazita ozelenjenost krajolika, tako da cijeli prostor stručnjaci definiraju kao "ozelenjeni pokriveni krš". U brdskom dijelu prevladava vrlo bujna vegetacija sastavljena prvenstveno od bukve (*Lamio orvale-Fagetum sylvaticae* Ht.), smreke ili omorike (*Pinus picea excelsa*), jele (*Abies pectinanta*), javora (bijelog, crvenog i rebraša), te u manjoj mjeri hrasta kitnjaka (*Quercus sessiliflora*) i hrasta cera (*Quercus ceris*). Pojedinačno se javljaju bijeli javor (*Acer pseudoplatanas*), grab (*Carpinus betulus*), brijest (*Ulmus campestris*), jasen (*Fraxinus excelsior*), brekinja (*Sorbus torminalis*), mukinja (*Sorbus aria*) kao i druge rjeđe vrste.

Od grmolikog drveća pojavljuju se lijeska (*Corullus avellana*), javor klen (*Acer campestre*), svibovina (*Cornus mascula*), glog (*Crataegus oxyantha*), crni trn (*Prunus spinosa*), bazga (*Sambukus nigra*), drijen i borovica. Travnjaci su pokriveni brojnim planinskim biljem, što daje izuzetno bogatstvo boja tijekom ljeta.

Osim biljnog svijeta, nezaobilazno je ne spomenuti vrlo bogati životinjski svijet, koji zajedno s biljnim stvara prirodne ekosustave. Od životinjskog svijeta posebno mjesto zauzima divljač, koja obitava na ovom području, a gospodarenjem kroz lov ima privredni karakter, koji se ostvaruje u lovnom turizmu.

Od životinja najpoznatiji su vuk (*Canis lupus*) i medvjed (*Ursus arctos*). Ima malo obične srne (*Caperolus capreolus*), običnog zeca (*Lepus europaeus*), divlje svinje (*Sus scrofa*), kune zlatice (*Martes martes*), kune bjelice (*Martes foina exleben*) tvora (*Mustela putorius*), jazavca, lasice *Mustela nivalis*, ježa, lisice (*Vulpes vulpes*), vjeverice (*Sciurus vulgaris*) a posebno velikog puha (*Glis glis*). Puh je nekada bio poseban specijalitet zbog vrlo kvalitetnog mesa, masti i kože. Živi u starim stablima bukve i hrani se žirom. Postoji vjerovanje da ova životinja može prespavati bez hrane nekoliko godina. Rijetki su primjerci divlje mačke (*Felis sylvestris schreb*), dok ovdje obitava nekoliko vrsta šišmiša - netopira (*Chiroptera*).

Ptičji svijet izuzetno je bogat. Poznate su pumpoljača, ševa (*Alaudidae*), vjetrovka, kukavica, čavka, svraka, vrabac, vrane (*Corvidae*), lastavica (*Hirundinidae*), i šojka (*Nucifraga caryocatactes*). Planinski jastreb i jastreb-ptičar (*Accipitridae*) čine dosta velike štete stajničkoj peradi. Ima i jastreba mišara. Poznata je i sova ušara (*Bubo bubo*), Nažalost, u posljednje vrijeme na stajničkom području povećan je krivolov koji prijeti uništenjem cjelokupnog fonda divljači. Naša je zadaća da kroz lovno gospodarenje zaštitimo floru i faunu za buduća pokoljenja. Znanat broj flore je zbog svoje malobrojnosti zakonom zaštićen.

Čovječja ribica

Naše područje najpoznatije je po čovječjoj ribici (*Proteus anguinus*) koja živi u vječnom mraku podzemnih prostranstava. Taj čudan i rijedak stanovnik, mala blijeda životinja, obla tijela, slabih, zakržljalih nožica i očiju skrivenih ispod kože naseljava pojedine naše podzemne objekte poput Markarove pećine. Ona je endem naših krajeva. Živi isključivo u našem kršu. Zaštićena je u cijeloj našoj zemlji.

Stajnica je poznata i po crnom daždevnjaku (*Salamandra atra*), bjelouški (*Natrix natrix*), zelembaću *Lacerta viridis*), sljepiću (*anguis fragilis*), poskoku (*Vipera ammodytes*), riđovki (*Vipera berus*), živorodnoj gušterici (*Lacerta vivipara*) i pastrvi (*Salmo trutta m. fario*). Potok Jaruga je bogat i riječnim rakom (*Astacus astacus*).

2.2. Gospodarstvo i perspektive

Sadašnje stanovništvo uglavnom se bavi poljoprivrednom proizvodnjom i stočarstvom. Za prehranu stoke osim travnih smjesa uzgaja se lucerna i crvena djetelina. Od ostalih kultura uzgaja se prvenstveno krumpir, ali još uvijek ekstenzivno, iako postojeća tla i klima pogoduju njegovom intenzivnom uzgoju. Ječam, zob, pšenica i kukuruz uzgajaju se u manjim količinama.

Proizvodnja voća uglavnom se svodi na šljivu (plavu bisticu), koja je velikim dijelom zaražena *šljivinom šarkom*. Šljiva se uglavnom koristi za proizvodnju rakije a postoje uvjeti da se ista suši i konfekcionira. Postoje vrlo dobri uvjeti za proizvodnju ekološki čistih poljodjelskih sjemenskih i merkatinlih proizvoda poput kupusa i eventualno repe, koji se mogu konzervirati u manjim pogonima. Ostale vrste voća uzgajaju se u zanemarivim količinama.

Obzirom da Hrvatskoj nedostaju značajne količine pivskog slada postoje mogućnosti za proizvodnju jarog ječma, te zobenih i ječmenih pahuljica. Postoje izuzetni uvjeti i za sakupljanje raznog ljekovitog i aromatskog bilja, što je danas svjetski trend.

Stočarstvo može imati veliki udio u ukupnoj poljodjelskoj proizvodnji, iz razloga što postoje izvrsni uvjeti za proizvodnju sijena, ali i velike površine pašnjaka. To se posebno odnosi na razvoj ovčarstva i kozarstva ali i govedarstva. Ovime bi se intenzivirala proizvodnja mlijeka i mliječnih proizvoda ali i proizvodnja mesa, te svježih i polutrajnih proizvoda.

Na potoku Jarugi postoje povoljne mogućnosti kvalitetnog razvoja športsko-rekreativnog ribolova i razvoj malog ribarstva, što je poslije Drugog svjetskog rata bilo dosta aktualno, ali je zbog nerazumijevanja šire zajednice taj projekt propao.

Šumsko bogatstvo kapelskog gorja trebalo bi postati temelj za iskorištavanje i preradu drveta na razne načine i u različite svrhe. Postoje izuzetno velike zalihe drvene mase.

Stajničko i okolno područje daje izuzetne mogućnosti za razvoj lovno, seoskog, "robinzonskog", rekreativnog turizma (planinarenje, speleologija, kupanje, jahanje, biciklizam, sanjkanje i skijanje...) Turizam bi mogao razviti i proizvodnju hrane koja je specifična ovom podneblju: pastrva, janjetina, kozji i ovčji sir, ali i "Škripavac", basa, kiselo mlijeko, palenta,

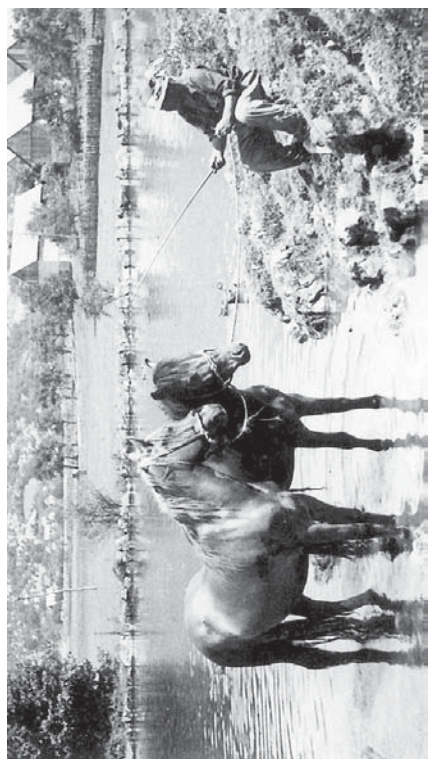

Čobanica i stado - budućnost privređivanja

kupus, kiselo mlijeko, ljekovito bilje, domaći med, gljive, divljač i rakija. Domaći ručni radovi poput biljaca, vunenih čarapa, "šarenice" i mnogo drugih autohtonih proizvoda mogu biti interesantni suvremenom potrošaču. Izgradnjom strateškog cestovnog koridora Zagreb-Split i Žuta Lokva - Rijeka koji će biti u sastavu budućeg "Jadransko-jonskog koridora" bitno će se otvoriti ovo područje i njegova dostupnost širim turističkim potrebama, ne samo kontinentalnoj već i primorskoj regiji.

Kopanje krumpira

Toma Perković - Štenta na Vrtilu 1958. godine

Tarača konoplje u Tomincjevoj Dragi

Lovstvo ima velike mogućnosti razvoja

*Stajnička
mladost nekad*

*Obitelj Milaković
iz Požara*

*Obitelj Perković iz
Čarapovog sela*